

א"כ יהא רשאי להביא קרבנות מספק. ויש אומרים שגם למ"ד חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא, זהו רק לענין איסור הנאה, אבל השחיטה והאכילה אסורות מהתורה (ע' חדושי הגר"ר בנגיס ח"א יב,ד).

ואם תאמר, מדוע חמור ספקו מודאי, הלא יש לו תקנה בקבלת נזירות חדשה על תנאי, שאומר אם לה חלה נזירותי אהא נזיר עתה? יש לומר שיכול לבוא לידי חומרא כגון אם נטמא קודם שהתנה, שהריהו ספק נזיר טמא ואינו יכול להביא אשמו מספק (עפ"י תוס' נזיר ת. ד"ה שיהא).
ובעצם [הגם שהוא חשש רחוק], כיון שכדי לצאת מספקו יצטרך לנדר נוסף, אבל מצד הנדר הנוכחי ספקו חמור מודאו, אם כן מסתבר שאינו רוצה להיכנס בו שהרי בין כך יצטרך לנדר נוסף (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ג סח,א).

– מכך ספק נדר אינו נחשב 'חמור מודאו', לכאורה יש להוכיח שיש התרה גם לנדר המסופק, הגם שאין ידוע לשואל אם חל נדרו אם לאו. אך לפי מה שכתבו הראשונים שסתם נדרים להחמיר בתורת ודאי, אין מכאן ראייה לספק. וכבר צדד בזה בספר פרשת נדרים כאן, ורצה לומר שזה שנוהגים להתיר בערב ראש השנה כל הנדרים, הגם שאנו מסופקים, טעם הדבר שמתוך כך אולי ייזכר על נדר-ודאי.

אך מסברא נראה שכשם שיש פתח וחרטה על הודאי כך יש על הספק, כי גם על ספק נדר מתחרט הוא מעיקרא ואילו היה יודע על ספק-נדר שיש לו ע"י דיבורו, לא היה מדבר.

דף כ

'בשלמא מחמירין דלא פתחינן ליה בחרטה'. פירוש בחרטה בעלמא, לומר הואיל ומתחרט אתה ואין לבך עליך הרי שלא נדרת אלא מתוך כעס זמני הלכך מותר אתה – אלא צריך לפתוח לו פתח, לומר אילו ראית שישגיך נזק או צער לא היית נודר באותה שעה.

וחכמים שאמרו 'פותחין לו פתח ממקום אחר' חולקים וסוברים שאין צריך פתח [ו'פותחין' לאו דוקא] אלא אף בחרטה די, ופירוש דבריהם: אין מתירים לו מצד הנדר עצמו, לומר כיון שנתכוונת למשמעות מותרת מותר אתה, אלא פותחים לו ע"י חרטה או פתח (עפ"י ריטב"א ר"ן ור"י).

ונראה שאף החרטה קרויה כאן 'פתח' כי על ידה נפתח ההתר, לומר חרטתך מוכיחה שלא נדרת בלב שלם וכנ"ל. ורבנו תם פירש שחכמים אינם חולקים על ר"מ לענין הצרכת פתח.

'רב אחא בר יעקב אומר: משמתינן ליה' – לזה המזדקק לו להתירו מיד ואינו מצריכו לנהוג איסור כימים שנהג בהם התר. כן פירשו הרמב"ן הר"ן ועוד.

ויש מפרשים שהדברים מוסבים על הנזיר שעבר, שאם לא רצה לנהוג איסור בעצמו – משמתינן ליה (מובא במאירי).

צ"ע למה לא פירשו שזהו תירוץ נוסף על השאלה 'אלא עונשין היכי דמי'.

ז"כ המסתכל בעקבה של אשה הויין לו בנים שאינן מהוגנין. אמר רב יוסף ובאשתו נדה. אמר רבי שמעון בן לקיש עקבה דקתני במקום הטנופת'. כלומר בעגבותיה וכשהיא לבושה בבגדיה, ובוה [וכן לפני] אסור באשתו נדה ומותר שלא בשעת נדתה וכדי לחבבה. אבל באשה אחרת אסור אפילו בפנויה ובשאינה נדה ושלא כנגד העקב, ואפילו באצבע קטנה אסור (מאירי).

נראה שכינה בעקב לתפוס לשון נקיה, ומפני שקרובים הם בלשונם ('עקב' – 'עגב'. וקרובים בביטויים ל'גב' שהם מאחורי האדם) ובצורתם.

'לעולם אל תהי רגיל בנדרים...'

'משל הנודר למה הוא דומה, למי שבונה בית ואין לו יסוד חזק, לכך קרוב הוא שיפול, כך הנודר מן דבר שהוא מותר, מפני שהוא מותר אין לבנין זה יסוד חזק ויבוא לעבור' (חידושי אגדות למהר"ל).

'(ע"ב) 'מאן מלאכי השרת? רבנן... ואמאי קרו להו מלאכי השרת? דמציניי כמלאכי השרת.'

'...התלמיד חכם, כל דרכיו וענייניו מצויינים ומסומנים על פי ההלכה, עד כי גם 'עלהו לא יבול' (כפי שדרשו על זה שאפילו שיחת חולין ת"ח צריכה לימוד, ותורה היא) – שלא יעשה שום מעשה כל שהוא מענייני עולם הזה, ולא ירפרף בענייניו (נדצ"ל: בעיניו) אם לא על פי התורה ורצון השי"ת. ואך אל המטרה הזאת יכונו כל זיקי מחשבתו דבורו ומעשיו. הנה זה ממש דוגמת מלאכי השרת כאמור (שאין לו בעולמו אלא עשיית שליחותו בלבד, ואלה כל מגמתו). ועיין שם ברא"ש ור"ן מה שפרשו, שבכלל דבריהם דברי' (שיחת מלאכי השרת לר"צ הכהן, פרק א עמ' 6).

'בני מריבה בני שכרות בני גרושת הלב בני ערבוביא בני חצופה'. ער"ן ורש"י. ולפי הענין היה נראה לכאורה ש'ערבוביא' דומה לשאר המניינים עמו, שדעתם טרופה ומעורבת עליהם ואינה מיושבת, בדומה לבני שכרות. וערמב"ם (דעות ה,ד).

'אין טוב לשמש בלא רצון אלא אדרבה צריך שיהיה לו רצון ותאוה מצד עצמו דהכי איתא בגמרא דנדה דף י"ו ע"א... ופירש רש"י אונס שינה – מתוך שהוא נאנס בשינה אינו מתאוה לה כ"כ ומשמש לקיום מצוה בעלמא או לרצותה ולבו קץ בה והוא מבני תשע מדות עכ"ל ע"ש, נמצא דיותר טוב לעורר רצון ותאוה ולא יהיה קץ בתשמיש זה. על כן מותר לו לדבר בשיחה ושחוק עמה כדי לעורר תאוה ורצון בלבו אם יודע שבזה תתעורר התאוה ויהיה לו רצון. וכן איתא בגמרא דרב כהנא גני תותי פוריה דרב שמע דשח ושחק ושמש, וכונת רב ע"ה היתה בעבור לעורר התאוה שלו כדי שיהיה לו רצון לתשמיש ולא יהיה קץ בה ח"ו, כי האדם אע"פ שצריך לעשות מצות ה' צריך שיהיה לו בזה תאוה ורצון בכל לבו' (שו"ת תורה לשמה עב. וע"ש כע"ז לעיל סח. ושם הוסיף: רק יזהר שלא להרבות יותר מדאי בשיחה קלה אלא כדי הצורך). וע"ע ברמב"ם הל' דעות פ"ד ובאגרת הקודש המיוחסת להרמב"ן. ויש להעיר כיו"ב באכילת מצוה שאכילתה לתאבון נחשבת הידור מצוה כדאיתא בריש ערבי פסחים, הגם שחביבותו משום השקטת רעבונו ותאבונו. ואולם אם עיקר כוונתו למטרה האחרת – הרי זו פניה חיצונית היא ופגם במצוה, כגון שאמרו שלכך אין פירות גינוסר בירושלם, כדי שלא יעלו בשבילם. וכן לענין 'עוסק במצוה' מבואר בפוסקים לענין תגרי תפלין שתלוי מה עיקר כוונתו. וע"ע במובא בפסחים עב על מאמר רבא 'חייב אדם לשמח אשתו בדבר מצוה'.

'כל אדם שאשתו תובעתו הויין לו בנים שאפילו בדורו של משה רבינו לא היו כמותם... ולא כתיב

נבונים... מבני יששכר יודעי בינה לעתים...'. מדה כנגד מדה; הנבון הוא זה המחזר אחר הדבר ואינו מסתפק במה ששומע מרבו רק מבקש להוסיף עוד וללמוד דבר מתוך דבר (כמו שכתב רש"י בפירוש התורה), וזו היתה מדתה של לאה אמנו לחזר אחר דבר מצוה (ק"ן אורה).

עוד יש לפרש עפ"י מה שאמרו (בנדה מה:): בינה יתרה ניתנה באשה יותר מבאיש, ועל כן הולד הנולד מחמתה ומיזמתה, ניכרת בו יותר תכונת האשה וגיחן גם הוא כמוה בבינה יתרה.

ונראה מדויק הלשון 'כל אדם שאשתו תובעתו הויין לו בנים' – שתלו הדבר בו ולא בה, והרי היה לו לומר כל אשה התובעת הויין לה בנים. אלא משמע שמעלה היא לאיש שממתין לריצוי אשתו ואינו אף ומקדים. וכענין המובא במסלת ישרים (ו) להשתמש במדת העצלות בתאוות הבהמיות, וכע"ז בתומר דבורה.

ההיא דמרציא ארצויי'. ולא שתבעה בפה – כי כל כוונתה לשם שמים, להעמיד תולדות, וכמו שאמר יעקב ואבואה אליה כדרז"ל. ויצרם היה בדול מהם כאדם הראשון קודם החטא. ועוד, לפי שהיה בא לאהל רחל, היתה צריכה לפרש לו **אלי תבוא** (עפ"י תורת חיים וגאון יעקב עירובין ק). ע"ע צדקת הצדיק קצח.

*

הצניעות והבושה

הבושה היא תולדה של החטא. קודם החטא הראשון נאמר 'ולא יתבוששו'. לאחר שחטא – 'איירא כי עירום אנכי ואחבא'. אמנם, הבושה עצמה היא גם תיקונו של החוטא, בכך שהאדם מתבייש במעשיו, מרגיש בשפלותו ומתירא מחטאו – 'כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו – מוחלין לו על כל עוונותיו' (ברכות יב).

אותה תכונה של בושת פנים היא אחת משלשת הסימנים בורע עם קודש (כמו שאמרו להלן עט). וכל שאין לו בושת פנים, בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני. שבאותו מעמד זכו ישראל להיות יראתם על פניהם – זו הבושה. לעומת זאת, עמלק שכתוב בו **ולא ירא אלקים**, הוא הקוטב הנגדי לישראל (ראשית גויים עמלק' – כנגד: 'ראשית תבואתו'). הוא אינו רוצה בתקון החטא הקדמון, אדרבה, נוח לו להיות לאחר החטא בלא בושה כקודם החטא.

ולכן, ניצוחו של עמלק במשך הדורות, בא מכח אלו שמידתם צניעות ובושה, כשאלו וכאסתר. וכן אמרו (במגילה יג): 'בשכר צניעות שהיתה בה ברחל זכתה ויצא ממנה שאול, ובשכר צניעות שהיה בו בשאול, זכה ויצאת ממנו אסתר'. וכן אמרו אין עמלק נופל אלא ביד זרע רחל (פסיקתא רבתי יג). וכל נס פורים טובב והולך סביב ציר זה של בירור מידת הצניעות שבישראל, כמבואר למעיין במדרשי חז"ל (עפ"י צדקת הצדיק רגו; ליקוטי מאמרים עמ' 180 ושאר כתבי ר"צ הכהן. וע"ע: ליקוטי הלכות (ברסלב) – הל' עירובי תחומין ה; אמרות טהורות (אמשינוב) עמ' ז).

'ככתבם וכלשונם'

מפני מה בניך יפיפין ביותר... ודומה עליו כפי שכפאו שד' –

'כל הדברים הטבעיים הם עושים רצון הש"י... ואיתא בחולין (ו). בר' פנחס בן יאיר שפגע בלכתו לפדיון שבויים בגינאי נהרא, 'אני הולך לעשות רצון קוני' – מה שהוא בטבעו כך ולפיכך גם האדם כשעושה מעשים הטבעיים שהוא מוכרח בהם מצד טבעו, נקרא הולך לעשות רצון קוני ויש מצוה בדבר, ובכלל גם כן אכילה ושתיה וזווג שהוא בטבע כבכל בעלי חיים הטבעיים שאינם בחיירים, ובלבד מה שהוא בהכרח כגון אכילה לרעבון, וכן בזיווג על דרך שכתב הרמב"ם

כשהטבע תובעו לכך, וכיוצא בו ביהודה שאמרו ז"ל (ב"ר פה) ביקש לעבור וזימן לו הקב"ה מלאך ממונה על התאווה וכו' ועיין במורה נבוכים (ב,ו) ולהיות מכוון לכך רק בשביל רצון קונו שבראו כן, וזהו שאמרו בנדרים ודומה למי שכפאו שד וכו' – וזהו רצון קונו. ובוהר פנחס (רכב:) ובפרק שירה דצפרדע אמרה לדוד שהיא מקלסת יומם ולילה להש"י, והיינו דמה שצווחת בקולה כיון דהכל 'למענהו' – לקילסו... (מתוך צדקת הצדיק קעג).
ע"ע צדקת הצדיק רסב.

'היראה היא המגדרת הגוף, ולכך שכרו רק אשרי דהיינו בעולם הזה, ולא טוב לך לעולם הבא, כמו שאמרו ז"ל (ב"מ פד.) 'שופרך לנשי' – וידוע יופי בכל מקום הוא כשהגוף מוגדר בתאוות שעל זה נאמר שחורה אני ונאווה (שיר השירים א), והיופי רק לגוף אבל חכמה אמרו ז"ל (תענית ז:) אדרבא אי הווי סנו טפי הווי גמירי. וזה אמר רבי יהושע בן חנניא בר פלוגתיה דרבי אליעזר שהיו בניו יפיפין ביותר כמו שאיתא בנדרים, ומפני הגדרתו העצומה בתאוה, עיין שם. והאב זוכה לבן. ונקטו רז"ל לשון 'כמי שכפאו שד' להורות בזה ענין תלמיד חכם, דהלכה כרבי יהושע בן חנניא לגבי רבי אליעזר דשמותי כנודע. וידוע מה שאיתא בוהר (ח"ג רעז.) דשד חסר יו"ד משם הקודש, ואותו שם הוא דרגא דצדיק שומר הברית, ואין כאן מקום להאריך בזה. ולכך משה רבינו ע"ה ביקש על רבי אליעזר שיצא מחלציו, כי מרע"ה היה היפך זימה ושטות כמו שכתוב מול בית פעור, והוא מדרגת תורה שבכתב. ורבי יהושע בן חנניא מדת תורה שבעל פה, לא היה יפה הגוף וכמו שכתוב בתיקונים (תיקון ס) על פסוק ראיתי עבדים וגו' ושרים (קהלת י) דיש נפשות גדולות בגופים מכוערים, וכן להיפך, והוא סוד תורה שבעל פה ושבתב, ואין כאן מקום להאריך... (מתוך צדקת הצדיק המלא קמו, מכת"י).
ע"ע תקנת השבין עמ' 28; מי השלוח ח"ב חקת.

פרק שלישי

ומה שהנהיגו הראשונים לאומרו (את סדר כל נדרי) – לפי מה שמצינו שהנודר כאילו בנה במה והמקיימו כאילו הקריב עליו קרבן, ונקרא 'רשע' ו'חוטא'... ומצינו צורך סליחה אפילו בנדר שהופר כדכתיב ואם הפר יפר אתם אישה ביום שמעו וגו' וה' יסלח לה... וכן מצינו צורך סליחה אף בנדר שנתקיים כדכתיב וכפר עליו מאשר חטא על הנפש כדאמרינן ע"י שציער עצמו מן היין. הא למדנו שהנודר צריך כפרה. אי נמי לפי מה ששנינו ארבעה נדרים התירו חכמים; נדרי זרוזין נדרי אונסין נדרי שגגות נדרי הבאי, ובני אדם רגילין בהן, מתוך כך צריכין כפרה שיהא הין ולא שאלנו צדק ולא יהא שום דבר מעכב כפרתינו, ותחילתם ע"י חרטה הותרה שלא יהא בהם תורת נדר כל עיקר' (שבלי הלקט שיז).
עוד בטעם לאמירת 'כל נדרי' ביוהכ"פ – עתוס' ותורי"ד להלן כג: